

1

Stichting Renesse

In alle dorpen van Schouwen-Duiveland hebben wel bijzondere mensen gewoond. Personen die kleur gaven aan de lokale gemeenschap. Het bestuur van de Stichting Renesse heeft het idee opgevat om ter herinnering aan inmiddels overleden mensen een plaquette of een standbeeldje te plaatsen in de dorpen.

Schouwen-Duiveland is – in vergelijking met andere omliggende gemeenten – wat bescheiden gebleven met het plaatsen van beelden van verdienstelijke inwoners in de openbare ruimte. De stichting pleit er in dat kader voor meer ‘pareltjes op de kroon van Schouwen-Duiveland’ te steken. Daarbij gaat het om personen waar het eiland zich graag mee verbonden wil weten.

Aan de inwoners van Schouwen-Duiveland is gevraagd welke personen men zou willen eren. Bij alle nieuwe suggesties is het van belang te beseffen dat het altijd de gemeenschap zélf is, die de behoefte moet hebben een persoon of gebeurtenis te willen koesteren en op een voetstuk te willen plaatsen. Dat is een proces van jaren. De Stichting Renesse hoopt dat de gekozen persoon of gebeurtenis met deze ‘vernieuwde herinnering’ ook de icoon van elk dorp zal blijven.

Het plan is om jaarlijks twee werken uit te voeren. Lokale kunstenaars krijgen daarbij de voorkeur.

Voor het eerste beeld komt de eer toe aan Johannes Vijverberg.

2

De persoon J. Vijverberg

De familie Vijverberg in 1917-1918. Van links naar rechts: Johanna Margaretha Vijverberg (geboren 1909), Marina Adriana Vijverberg-Schoof (geboren 1883), Jacoba Elizabeth Vijverberg (geboren 1910) en Johannes Vijverberg (geboren 1880).

Johannes Vijverberg (1880 - 1965) was lange tijd hoofdonderwijzer aan de openbare lagere school in Noordgouwe. Hij stond in 1910 aan de wieg van de Noordgouwse muziekvereniging Con Amore.

Vijverberg verwierf in de eerste helft van de 20^e eeuw landelijke faam met zijn populaire vogelartikelen en zijn rijk geïllustreerde boeken met foto's die hij met zelf (!) gebouwde camera's had genomen.

Met zijn werk heeft hij een scherp tijdsbeeld van de natuur en vogelstand van Schouwen-Duiveland in afwisselende literaire vormen neergezet.

Boven: Vijverberg in april 1963, poserend bij zijn woning "Welgelegen" in Schuddebeurs. Foto: H. Vijverberg.

1920-1925. Het echtpaar Vijverberg met hun zoon Johan (geboren 1917).

Rechts: in augustus 1930 in Zierikzee. Vooraan: Johannes Vijverberg en dochter Johanna Margaretha Vijverberg. De twee personen achteraan zijn onbekend.

3

Experimenten met foto-opnamen

De eerste camera die Vijverberg kocht, was van mahoniehout met koperbeslag. De camera heeft maar kort dienst gedaan want met de lens en het chassis van de platen bouwde hij zelf een nieuwe camera, die beter bestand was tegen het ruige veldwerk. De sluiters bestond uit een ronde houten schijf met een gat erin. Met een elastiek werd de sluiters gespannen.

De fotonegatieven waren allemaal glasplaten. Vijverberg maakte de mapjes voor de negatieven ook zelf. Zuinig als hij was, gebruikte hij daar soms ook oude brieven en rekeningen voor, zodat aan de binnenkant van de mapjes veel wetenswaardigs te lezen viel!

Graspieper met insecten in de snavel bij jonge koekoek. Kerkwerpe, 2 augustus 1919.

Vóór 1908 fotografeerde Vijverberg met camera's waarbij de meeste vogels een stapcontact moesten maken om op de gevoelige plaat te worden vastgelegd.

Het binnenwerk van een elektrische bel deed dienst om de sluiters op afstand in werking te zetten. Bij het nest van de vogel zette hij een koperen veertje waaraan een draad werd bevestigd, bedekt met mos en takjes. Als de vogel op zijn nest neerstreek, raakte hij met zijn borst of met een vleugeltje dit veertje. "Klik" en de vogel was vereeuwigd.

4

Zelfgemaakte camera's

Vijverberg maakte zijn camera's zelf. Gedurende zijn leven heeft hij zo'n 40 fotoestellen gemaakt. Als materiaal koos hij hout, karton en blik. Hij haalde uit een toestel dat niet langer beviel de lenzen en zette ze over in de nieuwe camera. Hoewel Kodak in 1935 voor het eerst de Kodachrome kleurenfilm op de markt bracht, bleef Vijverberg tot 1950 in zwart/wit fotograferen. In 1950 begon hij met kleurendia's. Ontwikkelen en afdrukken deed hij vanzelfsprekend zelf.

5

Eendenkooi

Vijverbergs 'werkgebied' bestond lange tijd uit de eendenkooi van Ellemeet en het duingebied van Slot Haamstede.

Vijverberg plaatste vaak meerdere camera's bij de eendenkooi, die hij een week later weer ophaalde. De eigenaar van de eendenkooi kreeg trouw een briefkaart met het resultaat van de foto's. Soms stond er: "maar één goed".

Ook kwam Vijverberg met binnen- of buitenlandse gasten naar de eendenkooi. De kooiker trad dan op als gids. In het gastenboek van de eendenkooi staan vele namen van bekende biologen en vogelliefhebbers opgeschreven.

Vijverberg had zich tot taak gesteld alle vogels van Schouwen-Duiveland te fotograferen. We schrijven 1909. De fotografie stond nog in de kinderschoenen. Ter illustratie: in 1912 werd de Kodak Vest Pocket Camera geïntroduceerd en in 1927 werd de flitslamp uitgevonden. Vogel-fotografen waren er nagenoeg niet. Welgeteld maar drie in heel Nederland.

6

Pionier

Vijverberg werd gezien als een echte pionier die zichzelf ook in die positie bracht. Hij wilde de vogels zélf vinden en niets van anderen overnemen. Vogelboeken van anderen las hij niet, hij schreef ze liever zelf.

Trots was hij toen hij in 1912 als eerste in Nederland opnamen maakte van een broedende stormmeeuw. De stormmeeuw is een kleine meeuw, die in kleine kolonies langs de kust broedt. Vijverberg slaagde erin de vogel te fotograferen. Geen sinecure want het nest wordt meestal gebouwd op een verhoging, bijvoorbeeld op daken of op lantaarnpalen.

In 1924 volgde de griel, in 1927 de kleine mantelmeeuw en in 1935 de zwartkopmeeuw. Om vogels te fotograferen is heel veel geduld nodig. Voorzichtigheid is daarbij geboden, want de dieren mogen niet verstoord worden.

Kenners weten te vertellen dat de foto's van Vijverberg, hoewel ze met primitieve middelen waren gemaakt, zéker niet onderdeden voor dat wat de beste Europese vogelfotografen lieten zien. Vijverberg zei eens in een interview in 1961: "het kost veel tijd en inspanning, maar het loont de moeite".

7

Schuilhut

Bijna dagelijks trok Vijverberg erop uit met zijn camera's en zijn opvouwbare schuilhut. In de hut sloot hij zich op om van daaruit (water)vogels te bestuderen en te fotograferen. Hij verborg zich in kisten en groef zich soms in in de grond. Uren bracht hij er door om aan zijn taak te werken. Van ongeveer honderd vogelsoorten maakte hij foto's, sommige soorten werden wel vijftig keer gefotografeerd. En dat alles met primitieve camera's, het meeste in zwart/wit en gemaakt zonder belichtingsmeter.

In 1952 bij het nest van de kleine plevier in de duinen bij Haamstede.

In 1929 schafte Vijverberg een Chevrolet aan. De Amerikaanse auto diende niet alleen als voertuig maar werd ook ingezet als schuilhut, want met de auto kon hij vlakbij de waterlijn komen. Met zijn fluwelen hoed en zijn Chevrolet was hij een opvallende verschijning. De Chevrolet van Vijverberg was over het hele eiland bekend temeer omdat hij er meer dan 30 jaar in reed.

8

Boeken en publicaties

Vijverbergs bevindingen werden opgetekend in boeken, die hij zelf in een gezellige trant schreef. Boeken met veel foto's van vogels en zelfs met foto's gemaakt op de Schotse eilanden. Tussen 1925 en 1935 verscheen van zijn hand een serie van vijf boeken die hij 'Vogelidyllen' noemde.

Hij gaf ze romantische titels:

- *Ranke Wieken;*
- *Trouwe Wachters;*
- *Van Diverse Pluimage;*
- *Van Vreemde Kusten;*
- *Blijvers en Trekkers.*

Tal van publicaties in tijdschriften volgden. Sommige titels spraken zeer tot de verbeelding:

- *Een lastige vogel - het Waterhoentje;*
- *Bij de IJsvogel kieken;*
- *De kwartelkoning;*
- *Nog iets over spreeuwen;*
- *De oude knotwilg;*
- *Uit het gezinsleven van meeuwen en sterns.*

9

Lesboek

Vijverberg schreef in 1935 het boek *'Lief en leed in de vogelwereld'*. Het diende als lesboek voor de hoogste klassen van de lagere school.

Het was voor zijn leerlingen 'verplichte' literatuur.

*Steenuil, oude vogel, op een boomstronk,
Noordgouwe, juni 1912.*

Veel kinderen maakten via dit boek kennis met de spannende verhalen van Vijverberg. Een passage over de aanval van een uil:

'Plotseling was hij toegeschoten, alle protest braverend. De kromme snavel rukte en rukte... aan de hals van een jonge spreeuw om die uit zijn nest te sleuren. Tegen zijn verwachting in gelukte hem dit niet. Hij verdubbelde zijn pogingen, rukte woest en wild, onaandoenlijk voor het getier, dat opnieuw om hem heen losgebarsten was'.

Vijverberg maakt naam

Door zijn publicaties in uiteenlopende tijdschriften in binnen- en buitenland werd Vijverberg bekend en maakte hij kennis met geestverwanten. Hij nodigde ze uit om ze de vogelrijkdom van Schouwen-Duiveland te laten zien. De duinen, het vlakke polderland van Schouwen, de vogeleilanden en de inlagen werden afgestruind op zoek naar bijzondere vogels.

1921. Staand: J. Vijverberg.

Van zijn negatieven maakte Vijverberg ook lantaarnplaatjes. Met behulp van een projector kon hij zo "lezingen met lichtbeelden" geven. Die trokken vooral in de dertiger jaren van de vorige eeuw veel belangstelling. Later verleende Vijverberg medewerking aan een schoolradio programma van de NCRV over vogels op Schouwen-Duiveland.

Vogel-fotograaf Vijverberg jubileert

Reeds 25 jaar bespiedt hij onze gevederde vrienden.

Men schrijft ons:

Ongeveer 15 September zal het 25 jaar geleden zijn dat de heer J. Vijverberg, schoolhoofd te Noord-Gouwe bij Zierikzee, begon met zijn vermaard geworden vogelfotografie. Het fotograferen van vogels in de natuur, in bosch en heil, in de duinen en langs zeestranden van ons waterrijke land, langs slooten en rivieren, en ook op de Engelsche kust in de bergen, heeft hem in staat gesteld een groot en rijk-fotomateriaal te verkrijgen dat in onze tijdschriften en in vijf bundels „Vogel-Idyllen" duizenden natuuronderzoekers en natuurliefhebbers heeft ingelicht over het intieme leven onzer gevederde en gevleugelde dieren. Hoeveel overleg en toewijding, geduld en vindingrijkheid er toe noodig geweest is om het schuwe en vluchtige vogelvolk ongestoord voor de lens en op de gevoelige plaat te krijgen zal ieder begrijpen die de natuur kent. Vele honderden van de merkwaardigste authentieke beelden zijn, onder de moeilijkste en zeldzaamste omstandigheden, door zijn liefdevollen arbeid ontstaan en met zijn ervaringen en kennis zoowel in vele voordrachten met lichtbeelden als in talloze geïllustreerde artikelen meegedeeld, terwijl het belangrijkste van zijn werk is vastgelegd in zijn bundels: Ranke Wieken, met een voorrede van Dr. Jac. P. Thijssen; Trouwe Wachters; Van

Diverse Plumage; Van Vreemde Kusten; Blijvers en Trekkers. Daartoe zijn uren en uren, dagen en nachten in weer en onweer, in alle jaargetijden, van geduld in moeilijke houdingen en het voorzichtigste en tactvolste zoeken, speuren, spieden noodig geweest en de slimst overdachte hulpmiddelen aan de camera.

De heer J. Vijverberg heeft zich met dit levenswerk vele vrienden gemaakt en onze natuurkennis gediend.

De heer Vijverberg met zijn kist, van waaruit hij het vogelleven rustig en ongestoord kan gadeslaan.

Artikel in het Utrechts Nieuwsblad van maandag 4 september 1933.

Nevenfuncties

Con Amore

Niet alleen de vogels hadden de belangstelling van Vijverberg. Ook op tal van andere terreinen was de vogelkenner actief. Op 9 september 1910 richtte hij de Noordgouwse muziekvereniging Con Amore op, waarvan hij jarenlang voorzitter zou zijn.

Muziekgezelschap "Con Amore" bij het 25-jarig jubileum in 1935.
(foto: collectie Gemeentearchief Schouwen-Duiveland)

Bovenste rij van links naar rechts:

H. Dijkgraaf, G. v.d. Weele, W. van der Wielen, L. de Keijzer, Chr. Felius, Joh. de Keijzer, D. Viergever, Andr. van der Werve, P. van Tiggelen, Joh. Koopman en P. Kloet.

Middelste rij van links naar rechts:

C. Kort, C. Koopman, Adr. de Wit, Cl. den Engelsman.

Onderste rij van links naar rechts:

penningmeester C. Pannekoek, secretaris A. Remeeus, voorzitter J. Vijverberg, directeur K.W. Everwijn en vice-voorzitter J. van der Werff.

Ziekenhuis in Noordgouwe

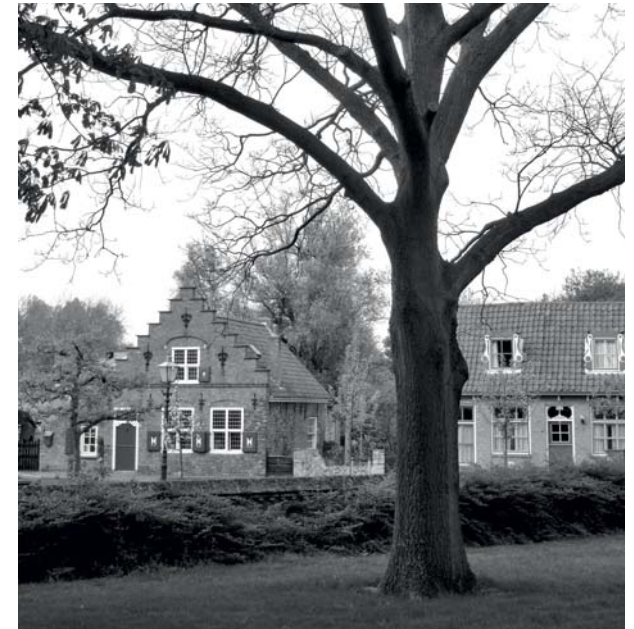
In 1913 werd Vijverberg administrateur van de toenmalige vereniging: 'het Ziekenhuis Schouwen-Duiveland'. Hij probeerde de financiële moeilijkheden van het ziekenhuis in Noordgouwe te verhelpen. Ook zorgde hij ervoor dat er fondsen beschikbaar kwamen voor uitbreiding van het ziekenhuis.

Het ziekenhuis in Noordgouwe in 1910 - 1920. Het werd gebouwd in 1902. In 1942 is het overgegaan in handen van de eilandelijke gemeenten en er werd een nieuwe vleugel aangebouwd. In 1957 kwam er een einde aan het bestaan als ziekenhuis, na de bouw van een nieuw ziekenhuis in Zierikzee. Sinds 2007 herbergt het gebouw kuuroord "De Schouw".
(Foto: R.W.J. Ochtman / collectie Gemeentearchief Schouwen-Duiveland)

Stad en Lande

Vijverberg was jarenlang bestuurslid van de heemkundige vereniging Stad en Lande, die het behoud en het bevorderen van het stedelijk- en landschappelijk schoon van het eiland tot doel heeft.

Nevenfuncties *(vervolg)*

Kweekschool

Naast zijn werk als hoofd-onderwijzer van de openbare lagere school in Noordgouwe, was Vijverberg biologieleeraar aan de kweekschool voor onderwijzers in Zierikzee.

De kweekschool was van 1925 tot 1936 gevestigd in het gebouw de Driehoek aan het Kerkhof Noordzijde.

Groene kruis

Lange tijd was Vijverberg als secretaris-penningmeester verbonden aan de afdeling Noordgouwe van het Groene Kruis, een neutrale landelijke vereniging voor wijkverpleging (kruiswerk) in Nederland.

Verdienste

De werken en foto's van Vijverberg geven een gedetailleerd beeld van de vogelstand in de eerste helft van de twintigste eeuw. De grote verdienste van Vijverberg is dat hij generaties heeft leren kijken naar de schoonheid van de natuur. Met zijn boeiende literatuur hebben velen er een liefde voor vogels aan overgehouden.

Ter gelegenheid van zijn 75^e verjaardag werd Vijverberg benoemd tot ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

Vijverberg viert zijn 80^e verjaardag met een receptie in de Zierikzeese concertzaal Mondragon. Midden: burgemeester mr. F. Th. Dijckmeester van Zierikzee, links diens echtgenote (foto PZC / collectie Gemeentearchief Schouwen-Duiveland).

Commissie

Om de suggesties voor beelden of plaquettes in de kernen te beoordelen, heeft de Stichting Renesse een commissie ingesteld.

De commissie bestaat uit de heren Jan Kogelman (voorzitter van de commissie en bestuurslid van de Stichting Renesse), Huib Uil (gemeentearchivaris van Schouwen-Duiveland) en Aad van der Wouden (hoofdredacteur van Wereldregio).

Deze tentoonstelling is vanaf 21 november tot 8 december te bezichtigen in de centrale hal van het gemeentehuis van Schouwen-Duiveland in Zierikzee.

